

Голас Радзімы

№ 43 (1873)
25 кастрычніка 1984 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫНКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Мнагалюдна вечарамі ў Палацы культуры і тэхнікі Магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімвалакно». Пасля рабочай змены сюды прыходзяць аматары музыкі, песні, танца. Каля пяці тысяч чалавек наведваюць заняткі 125 аматарскіх аб'яднанняў, клубаў і калектываў мастацкай самадзейнасці. На Магілёўшчыне і далёка за яе межамі добра вядомы народныя таленты з рабочага калектыву хімікаў.
НА ЗДЫМКУ: удзельнікі народнага вакальна-харэаграфічнага ансамбля «Прасніца» слесар А. ЛЯШКЕВІЧ і кантралёр В. РЫЛОВА. Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

АДКАЗЫ К. У. ЧАРНЕНКІ на пытанні газеты «Вашынгтон пост»

Кіраўнік маскоўскага бюро амерыканскай газеты «Вашынгтон пост» Д. Додэр звярнуўся да К. У. Чарненкі з просьбай адказаць на пытанні, якія датычаць савецка-амерыканскіх адносін — тэмы, як указваецца ў гэтым звароце, хвалючай не толькі чытачоў «Вашынгтон пост», але і мільёны людзей усяго свету.

Ніжэй прыводзяцца адказы К. У. Чарненкі.

Пытанне. Прэзідэнт Рэйган сказаў, што ЗША гатовы аднавіць дыялог з Савецкім Саюзам па шырокаму кругу пытанняў, уключаючы кантроль над узбраеннямі. Як адносіцца Савецкі Саюз да выказанай прэзідэнтам Рэйганам гатоўнасці да перагавораў?

Адказ: Слова аб гатоўнасці амерыканскай адміністрацыі да перагавораў мы чулі і раней, але яны ні разу не пацвердзіліся рэальнымі справамі, якія сведчылі б аб сапраўдным жаданні дагаварыцца на справядлівай і ўзаемапрымальнай аснове хоць бы па аднаму з істотных пытанняў нашых адносін — асабліва ў галіне абмежавання ўзбраенняў і змяншэння ваеннай небяспекі.

Уносімыя ж намі канкрэтныя прапановы ўсякі раз натыкаліся на глухую сцяну. Прывяду прыклады.

Так было ў сакавіку гэтага года, калі мы назвалі цэлы комплекс праблем. Дасягненне дагаворнасці па іх або хоць бы па некаторых з іх азначала б рэальны зрух і ў савецка-амерыканскіх адносінах і ў міжнароднай абстаноўцы ў цэлым.

Але ад адказу на нашы прапановы проста ўхіляліся.

Так было ў чэрвені, калі мы прапанавалі дагаварыцца аб прадухіленні мілітарызацыі касмічнай прасторы. На гэты раз нам адказалі, але чым? Паспрабавалі падмяніць сам прадмет перагавораў, прапанавалі абмяжоўваць пытанні, што датычаць ядзернай зброі, гэта значыць тых пытанняў, перагаворы па якіх вяліся раней у Жэневе, але былі ўзарваны самімі Злучанымі Штатамі. Пра гэтым ЗША не толькі адмаўляліся ліквідаваць перашкоды, створаныя размяшчэннем новых амерыканскіх ракет у Заходняй Еўропе, але і працягваюць іх разгортванне.

А як жа з космасам? Замест недапушчэння там гонкі ўзбраенняў нам прапаноўвалася зняцця выпрацоўкай нейкіх правіл такой гонкі, па сутнасці легалізаваць яе. На гэта, зразумела, пайсці мы не можам. Наша мэта — сапраўды мірны космас, і мы гэтай мэты будзем настойліва дабівацца.

Такія факты. Цяпер аб упамынутай Вамі заяве прэзідэнта Рэйгана. Калі сказанае прэзідэнтам аб гатоўнасці да перагавораў не проста тактычны ход, то хачу заявіць, што за Савецкім Саюзам справа не стане. Да сур'езных, дзелавых перагавораў мы заўсёды былі гатовы і заяўлялі аб гэтым не раз.

Мы гатовы пачаць перагаворы з мэтай выпрацоўкі і заключэння пагаднення аб прадухіленні мілітарызацыі космасу, уключаючы поўную адмову ад працэспадарожніцкіх

сістэм, з устанавленнем з дня пачатку перагавораў узаемнага мараторыя на выпрабаванні і разгортванне касмічных узбраенняў. Іменна так мы фармулявалі нашу прапанову з самага пачатку. Адказ за Вашынгтонам.

Застаецца ў сіле і савецкая прапанова аб тым, каб ядзерныя дзяржавы замарозілі ўсе наяўныя ў іх ядзерныя ўзбраенні ў колькасных і якасных адносінах. Дагаворнасць па гэтым пытанню азначала б узаемнае спыненне нарошчвання ўсіх кампанентаў наяўных ядзерных арсеналаў, уключаючы сродкі дастаўкі і ядзерныя боепрыпасы. Гонка ядзерных узбраенняў тым самым была б спынена. Гэта рашаючым чынам аблегчыла б наступныя дагаворнасці аб скарачэннях такіх узбраенняў аж да поўнай іх ліквідацыі. У Белым доме па-ранейшаму знаходзіцца наша афіцыйная прапанова аб тым, каб СССР і ЗША ў першую чаргу дагаварыліся паміж сабой аб замарожванні сваіх ядзерных узбраенняў і такім чынам падалі прыклад іншым ядзерным дзяржавам.

Ёсць рэальная магчымасць дасягнуць да канца выпрацоўку пагаднення аб поўнай і ўсеагульнай забароне выпрабаванняў ядзернай зброі. Не будзе такіх выпрабаванняў, значыць не будзе ўдасканальвацца гэта зброя, гонка ядзерных узбраенняў будзе пастаўлена на тармазы. ЗША і тут маглі б справай даказаць шчырасць сваіх заяў у карысць абмежавання ядзерных узбраенняў. Даказаць гэта яны мо-

гуць і ратыфікацыяй савецка-амерыканскіх дагавораў аб падземных ядзерных выбухах. Дагаворы гэтыя падпісаны яшчэ ў 1974 і 1976 гадах. Іменна ратыфікацыяй, а не запрашэннем, аб чым вядзе размову амерыканскі бок, назіральнікаў, якія раўнадушна фіксавалі б самі ўзрывы.

Савецкі Саюз не раз звяртаўся да Вашынгтона з заклікам узяць з нас прыклад, узяць на сябе абавязальства не прымяняць ядзерную зброю першымі. Кожны раз адтуль чулася «не». Уявім сабе адваротную сітуацыю: ЗША бяруць абавязальства наконце не прымянення ядзернай зброі першымі і заклікаюць нас паступіць гэтак жа, а мы гаворым «не», нам гэта не падыходзіць, мы пакідаем за сабой права на першы ядзерны ўдар. Што б у такім выпадку людзі ў ЗША падумалі аб нашых намерах? Дзвюх думак наконце гэтага быць не можа.

Я назваў некалькі найбольш актуальных пытанняў, якія адносяцца да спынення гонкі ўзбраенняў, умацавання бяспекі. Ёсць і іншыя важныя пытанні, якія, я лічу, добра вядомы прэзідэнту. Усе яны патрабуюць вырашэння, прыкладання канкрэтных намаганняў. Слова ж аб гатоўнасці да перагавораў, не падмацаваныя практычнымі справамі, застаюцца ўсяго толькі словамі.

Думаю, што сказанае мной адказвае на ваша пытанне.

Пытанне. Існуе шырока распаўсюджаная думка, што нядаўна намеціўся зрух, які можа прывесці да паляпшэння

савецка-амерыканскіх адносін. Што вы думаеце наконце гэтага і якія перспектывы вы бачыце для гэтых адносін на будучы перыяд?

Адказ. У свеце сапраўды шырока распаўсюджаны настроі ў карысць зруху да лепшага ў савецка-амерыканскіх адносінах. Гэта, на наш погляд, адлюстроўвае растуцае разуменне значэння гэтых адносін, асабліва ў цяперашняй міжнароднай абстаноўцы.

На жаль, падстаў гаварыць аб падобным зруху, як аб факце, у савецка-амерыканскіх адносінах пакуль няма. Ці магчымы ён? На гэта пытанне адкажу адназначна: так, магчымы. Вырашэнне тых праблем, аб якіх я гаварыў вышэй, дапамагло б гэтаму.

Пераканан, што наогул няма разумнай альтэрнатывы канструктыўнаму развіццю савецка-амерыканскіх адносін. Пры гэтым мы не закрываем вочы на тое, што ў нас розныя грамадскія сістэмы, розныя светапогляды. Але калі пастаянна помніць аб адказнасці, якая ляжыць на нашых дзвюх краінах, калі арыентаваць палітыку на мір, а не на вайну, то гэтыя адрозненні не толькі не выключаюць, а, наадварот, патрабуюць знаходжання ўзаемаразумення.

Мне давядзілася ўжо гаварыць і хачу зноў падкрэсліць: мы за добрыя адносіны з ЗША, і вопыт гаворыць, што яны могуць быць такімі. Для гэтага неабходна ўзаемае жаданне будаваць адносіны на роўных правах, да ўзаемнай выгады і на карысць для справы міру.

падзеі • людзі • факты

ВІЗІТЫ

ПА ЗАПРАШЭННЮ ДАЦКАГА ПАРЛАМЕНТА

Па запрашэнню дацкага фолькецінга (парламента) Данію наведвала дэлегацыя Вярхоўнага Савета СССР на чале з намеснікам Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Старшыней Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Паляковым.

Савецкія парламентарыі правялі сустрэчу ў капенгагенскім палацы Крысціянсборг з кіраўнікамі парламенцкіх груп палітычных партый. Кіраўнік савецкай дэлегацыі расказаў аб дасягненнях СССР у развіцці народнай гаспадаркі, ідэяльным удасканаленні і развіцці сацыялістычнай на-

ГОСЦІ 3-ЗА МЯЖЫ

роднай дэмакратыі і ролі ў гэтым працэсе Саветаў народных дэпутатаў. Ён падрабязна спыніўся на дзейнасці Вярхоўнага Савета СССР і рабоце яго камісій.

У ходзе сустрэчы савецкія парламентарыі выклалі падыход СССР да пытанняў раззбраення, перш за ўсё абмежавання і спынення гонкі ядзерных узбраенняў. У сувязі з гэтым былі падкрэслены станаўчыя адносіны Савецкага Саюза да планаў стварэння бяз'ядзерных зон у розных раёнах свету, у тым ліку да прапановы аб стварэнні зоны, свабоднай ад ядзернай зброі, на еўрапейскай Поўначы.

Дэлегацыя сустрэлася з выконваючым абавязкі прэм'ер-міністра Даніі, міністрам замежных спраў У. Элеман-Енсенам.

Былі абмеркаваны пытанні двухбаковых савецка-дацкіх адносін, а таксама рад міжнародных праблем. Бакі з задавальненнем адзначылі, што адно-

сіны паміж СССР і Даніяй развіваюцца плёна ў інтарэсах абедзвюх краін і народаў. Было выказана ўзаемнае імкненне да далейшага расшырэння савецка-дацкіх сувязей у розных галінах.

КАНТАКТЫ

СЯБРУЮЦЬ ГАРАДЫ

Ужо не першы год сябруюць жыхары горада Мінска і англійскага горада-пабраціма Натынгема.

Нядаўна ў беларускай сталіцы пачынаюцца дэлегацыя кіраўнікоў прафсаюзных арганізацый натынгемскіх чыгуначнікаў. У яе ўваходзілі старшыня Мідландскага рэгіянальнага саюза чыгуначнікаў Джон Бел, старшыня Натынгемскага аддзялення нацыянальнага саюза чыгуначнікаў Джэймс Крымер і сакратар аддзялення нацыянальнага саюза чыгуначнікаў у Дэрбі Джордж Лойд.

Англійскія госці зрабілі паездку па Мінску, наведвалі музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і ВДНГ БССР. У чыгуначным камітэце прафсаюза адбылася сяброўская сустрэча з прафсаюзным актывам Мінскага аддзялення Беларускай чыгункі. Як сведчанне непарушнай дружбы госці з горада-пабраціма перадалі сваім савецкім сябрам пісьмо мэра Натынгема працоўным калектывам сталіцы рэспублікі.

ПАЧАТАК БІАГРАФІІ

МЕТАЛУРГІЧНЫ ЗАВОД У ЖЛОБІНЕ

На Беларускім металургічным заводзе ў горадзе Жлобіне Гомельскай вобласці праведзена першая плаўка.

Будоўля ў Жлобіне Інтэрнацыянальнай. Згодна з кантрактам завод пераробчага металу будзеца аўстрыйскім дзяржаўным канцэрнам «Фест альпіне АГ», які ў якасці кампаньёнаў прыцягнуў буйныя фірмы іншых дзяржаў Еўропы. Савецкі заказ даў магчымасць заняць тысячы зарубежных спецыялістаў і рабочых. А ўсе камунікацыі па забеспячэнню новага прадпрыемства энергіяй, газам, вадай, цяплом, транспартам выкананы падраднымі арганізацыямі нашай рэспублікі.

Узаемная дапамога і падтрымка,

шырокае супрацоўніцтва дазволілі пусціць завод за два гады. Паводле аднадушнай ацэнкі зарубежных і савецкіх спецыялістаў, гэты тэрмін — сусветны рэкорд.

Што будзе атрымліваць са Жлобіна індустрыя рэспублікі? Па-першае, 500 тысяч тон гатовага пракату ў год, у сартыменце якога — круг, квадрат, шасціграннік, вугалок, катанка — словам, многія дэфіцытныя вырабы, якія цяпер завозяцца з іншых рэгіёнаў краіны. Па-другое, 200 тысяч тон таварнай літай загатоўкі. А ўсяго пракатны цэх завода атрымае звыш 700 тысяч тон вадкай сталі ў год.

Адначасова з узвядзеннем завода ішло будаўніцтва гарадка для рабочых. У мікрараёне металургаў збудзены ў эксплуатацыю восем дамоў з жылой плошчай звыш 50 тысяч квадратных метраў, паліклініка, школа, дзіцячы сад. У наступным годзе паявіцца універсам, пральня, прафілакторый, пачнецца будаўніцтва бальніцы і Дома культуры.

ПАМЯЦЬ

АХВЯРАМ ФАШЫЗМУ

Помнік ахвярам фашызму ўстаноўлены ва ўрочышчы Парахоўня Ваўкавыскага раёна, на тым месцы, дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны загінулі чатырнаццаць удзельнікаў мясцовага камсамольскага падполля. Рэканструюваны і добраўпарадкаваны таксама мемарыяльны знак, узведзены тут раней у памяць аб больш чым чатырох тысячах мірных жыхароў, якія былі расстраляны гітлераўцамі.

Мемарыяльны ансамбль нагадвае нашчадкам пра подзвігі іх бацькоў, здзейсненыя ў імя міру на зямлі.

АХОВА ПРЫРОДЫ

МУРАШКІ- ПЕРАСЯЛЕНЦЫ

Спецыялісты лясной гаспадаркі Беларусі закончылі састаўленне карт, на якіх адзначаны месцы пастаяннага знаходжання мурашковых сямей. На думку вучоных-лесаводаў, для спрыяльнага развіцця лесу на кожным яго гектары павінна быць 4—5 мурашнікаў. З тэрыторый, дзе запланаваны высекі, сем'і лясных санітараў перасяляюцца ў маладыя хваёвыя лясы.

У Мінскай вобласці з дружалюбным візітам пабывала партыйная дэлегацыя Плоцкага ваяводства Польскай Народнай Рэспублікі на чале з першым сакратаром ваяводскага камітэта Польскай аб'яднанай рабочай партыі Адам м Борскак.

Госці з Плоцка наведвалі некаторыя прамысловыя прадпрыемствы Міншчы-

ны, дзе азнаёміліся з вытворчасцю і ўмовамі працы рабочых, пабывалі ў калгасах і саўгасах. Члены дэлегацыі мелі сустрэчы з партыйнымі і дзяржаўнымі работнікамі вобласці.

НА ЗДЫМКУ: польская дэлегацыя знаёміцца з вытворчым аб'яднаннем «Мінсбумтэрыялы».

СВЯТА ЎРАДЖАЮ

Радасна адзначылі свята ўраджая хлебарабы саўгаса «Беларусь» Жабінкаўскага раёна Брэсцкай вобласці. На цэнтральную сядзібу гаспадаркі — вёску Ракітніца — сабраліся жыхары з усяго наваколля, прыехалі сябры з суседняй Украіны.

Свята пачалося з закладкі парку Міру. Потым калона накіравалася ў вёску, дзе быў арганізаваны своеасаблівы конкурс «Багацце майго дома». Каля кожнага двара сталы, накрытыя вышыванымі абрусамі. На іх — садавіна, гародніна, малако, мёд, духмяныя пірагі, вараная бульба... Гаспадары дамоў, апранутыя ў нацыянальныя касцюмы, шчыра сустракаюць і частуюць гасцей.

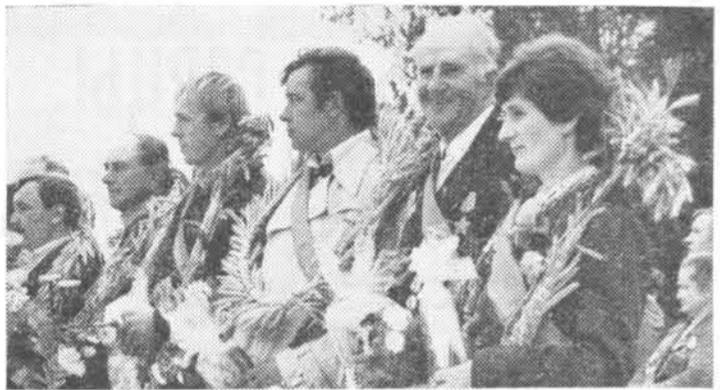
Урачыстасці працягваюцца. Вяскоўцы, кіраў-

нікі раённага Савета народных дэпутатаў вітаюць лепшых хлебарабаў, ветэранаў вайны і працы, салдацкіх маці, мужы і сыны якіх загінулі ў баях з фашызмам. Наступае хвіліна маўчання — у памяць пра тых, хто не вярнуўся з вайны.

А потым пачаўся святочны канцэрт. Да позняга вечара гучала музыка, беларускія і ўкраінскія народныя песні.

НА ЗДЫМКАХ: свята ўраджая ў саўгасе «Беларусь», традыцыйныя вянкi з каласоў — лепшым хлебарабам; выступаюць самадзейныя артысты.

Фота Э. КАБЯКА.

— Як і большасць мінчан, я зайздэды лічыла, што з фізкультурай і спортам у нашым горадзе ўсё добра. Але мяркуючы па тым, якую ўвагу гарвыканком удзяляе гэтаму пытання, відаць, я памылялася?

— Уся справа ў тым, з якога боку разглядаць гэтую праблему. Кожны трэці мінчанін займаецца фізкультурай — добры факт, ці не праўда? Ну, а першы і другі? Тыя, хто не займаецца спортам, складаюць пакуль большасць жыхароў горада, і менавіта ім часцей за ўсё ён асабліва патрэбен, бо ў асноўным гэта людзі сярэдняга і пажылага ўзросту або тыя, хто не мае на рабоце фізічнай нагрукі.

Ці возьмем нашу спартыўную базу. Далёка не кожны горад мае 20 стадыёнаў, 375 спортзалаў, 30 плавальных басейнаў, больш за тысячу валебольных і баскетбольных пляцовак. На многіх прадпрыемствах створаны цэлі здароўя, трэнажорныя залы, рэабілітацыйныя цэнтры. Аднак не сакрэт, што не ўсе яны выкарыстоўваюцца як належыць, што некаторыя залы і стадыёны пустыя, а спартыўны інвентар часам пыліцца ў падсобных памяшканнях. Значыць, наспела неабходнасць перагледзець работу гэтых устаноў.

Ёсць і іншыя «мінусы» ў арганізацыі фізкультурна-аздараўленчай работы. Старанна прааналізаваўшы ўсе поспехі і недахопы, мы распрацавалі «Праграму аздараўлення насельніцтва Мінска на перыяд да 1990 года». Галоўная задача гэтай праграмы — стварэнне такіх умоў, каб кожны без выключэння мінчанін меў магчымасць пастаянна займацца фізкультурай і спортам, турызмам, актыўна адпачываць, загартоўвацца.

— Але ж умовы для гэтага ёсць і цяпер: тая самая багатая спартыўная база, што створана ў горадзе, сотні спартыўных секцый і «груп здароўя»... Была б толькі жаданне!

— Вось у тым і ўся справа, што жаданне ёсць практычна ва ўсіх. Ды, на жаль, нярэдка толькі на словах. А вось на справе... Усе мы выдатна разумеем, што здароўе ні з чым не параўнальная каштоўнасць, што ў наш век гіпадынаміі як ніколі патрабуецца фізкультура, рух, фізічныя нагрукі на арганізм. Аднак то нам няма калі, то ёсць справы важнейшыя, то — прабачце — баналь-

НА СТАРЦЕ КОЖНЫ ТРЭЦІ ЖЫХАР ГОРАДА. А ПЕРШЫ І ДРУГІ?

ЗДАРОЎЕ... ПА ПЛАНУ

Стапіца Беларусі — Мінск лічыцца горадам спартыўным: больш за 518 тысяч мінчан — кожны трэці жыхар — сістэматычна займаюцца фізкультурай і спортам. І тым не менш Мінскі гарадскі Савет народных дэпутатаў палічыў за неабходнае прыняць спецыяльнае

рашэнне аб паляпшэнні фізкультурна-аздараўленчай работы.

Пра тое, як і чаму нарадзілася праграма «Здароўе», што дасць яна мінчанам, журналіст Наталля БУЛДЫК гутарыць з намеснікам старшыні Мінскага гарвыканкома Міхаілам ЖУКОЎСКІМ.

ная лянота перашкаджае. Разумеецца, у большасці няма ўнутранай перакананасці ў тым, што здароўе і даўгалецце залежаць перш за ўсё ад самога чалавека, што ён сам абавязаны нешта зрабіць для гэтага. І таму ў праграме «Здароўе» ў ліку першых мы вылучаем задачу выхавання людзей.

Якія канкрэтны шляхі мы бачым для яе вырашэння? Перш за ўсё — фарміраванне грамадскай думкі сярод жыхароў горада аб жыццёвай неабходнасці для кожнага фізкультурна-аздараўленчых заняткаў. Памагчы ў гэтым павінна прапаганда фізічнай культуры, прычым прапаганда мэтанакіраваная. Напрыклад, са студзеня гэтага года газета «Вячэрні Мінск» стала пастаянна рыхтаваць спецыяльныя артыкулы пад рубрыкай «Мінск на маршы здароўя». Гэта не толькі інфармацыя пра тое, што робіцца ў горадзе для развіцця фізкультуры, але і парады людзям розных узростаў і прафесій, выступленні ўрачоў і трэнераў.

Пачата арганізацыя масавага адукацыя мінчан элементам «Граматы здароўя» (лекцыі і гутаркі ў працоўных калектывах), стварэнне кансультацыйных пунктаў па пытаннях аздараўлення. У кінатэатрах і Домах культуры арганізуюцца кіналекторыі «Кіно на службе здароўя». У жылых мікрараёнах і на прадпрыемствах будуць афармляцца стэнды і фотавыстаўкі.

Дарэчы, пасля таго як была прынята агульнагарадская праграма «Здароўе», адміністрацыя і прафсаюзы працоўных калектываў і навучальных устаноў распрацавалі ўласныя планы, і многія ўжо цяпер вядуць актыўную работу па стварэнню, напрыклад, масавых фіз-

культурных клубаў. Мы мяркуюем, што да 1990 года такія аб'яднаны аматараў бегу, хадзьбы, спартыўных гульняў, веласіпеднага спорту будуць дзейнічаць на ўсіх заводах і ва ўстановах.

— Безумоўна, пачаць займацца спортам ніколі не позна. Аднак, калі б любоў да яго прывялася з ранняга дзяцінства, дык цяпер не патрабавалася б столькі мерапрыемстваў для пераканання дарослых...

— Усё слушна. Я па прафесіі настаўнік, працаваў у школе і, на жаль, бачыў: урокі фізкультуры там-сям лічыліся другараднымі, менш важнымі, чым матэматыка ці гісторыя. Укараненне праграмы «Здароўе» дазволіць змяніць такія адносіны.

На працягу двух-трох бліжэйшых гадоў мы плануем значна ўмацаваць матэрыяльную базу фізічнага выхавання ў школах і дзіцячых садах. Напрыклад, цяпер мы нават не разглядаем праекты дашкольных устаноў, калі ў іх не прадагледжаны спецыяльны комплекс для загартоўвання і фізічнага развіцця дзяцей. У дзіцячых паліклініках уводзяцца абавязковыя загартоўванне для малых да году, а ў дзіцячых садах уведзена ранішня гімнастыка, рухавыя гульні, трохразовыя на тыдні заняткі фізкультурай, спецыяльныя праграмы для дзяцей, схільных да прастудных захворванняў.

Працягласць фізкультурных заняткаў у школе к 1990 году будзе даведзена да 8 гадзін у тыдзень. Усе вучні ў адпаведнасці з іх здароўем будуць падзелены на групы і пад наглядом урачоў і спецыялістаў у абавязковым парадку пачнуць займацца тым ці іншым відам спорту ў фізкуль-

турна-аздараўленчых секцыях, а летам — у спартыўна-аздараўленчых лагерах.

Для навування дзяцей плаванню, выканкомы мясцовых Саветаў устанавілі адзіны парадок карыстання басейнамі: за кожнай школай замацаваны басейн, дзе ў пэўныя дні дзеці пачатковых класаў вучацца плаваць. Праз пяць год у Мінску не будзе ні аднаго школьніка, які не ўмеў бы плаваць і не займаўся б якім-небудзь відам спорту. А ў вышэйшых навучальных установах і тэхнікумах да 98 працэнтаў студэнтаў будуць удзельнічаць у рабоце спартыўных секцый.

— Фізічная культура — гэта не толькі комплекс фізічных практыкаванняў, але і асабістая, грамадская гігіена, гігіена працы і быту, правільнае выкарыстанне фактараў прыроды, нарцыце, адсутнасць такіх звычак, як курэнне і ўжыванне алкаголю. Што прапануе праграма «Здароўе» ў гэтым напрамку?

— Адзін з раздзелаў праграмы так і называецца — «Здаровы спосаб жыцця». У яго ўключаны, напрыклад, такія мерапрыемствы, як стварэнне сістэмы пешаходных, цеплаходных, чыгуначных, аўтобусных і веласіпедных маршрутаў, па якіх мы будзем арганізоўваць паходы і паездкі ў выхадныя дні і ў святы. Яны памогуць адраваць людзей ад тэлевізараў, канап, утульных крэслаў.

Упраўленню грамадскага харчавання даручана распрацаваць новыя рэцэпты страў і булачна-кандытарскіх вырабаў, у якіх будуць выкарыстаны біялагічна каштоўныя гароднінныя і крупяныя дабаўкі. Пераглядаецца і дзіцячае меню ў школах і дашкольных устано-

вах. К 1990 году мы намерзілі поўнаасцю забяспечыць усіх мінчан неабходным дыетычным харчаваннем: будуюцца новыя цэхі па вырабу лядзбных страў, пашыраецца сетка спецыялізаваных магазінаў «Дыета».

Сёлета гарвыканком увёў адзіную сістэму арганізацыі гандлю тытуневымі вырабамі: набыць іх можна толькі ў пэўных месцах і ў абмежаваны час. Для курільшчыкаў існуюць «табу» ў многіх грамадскіх месцах — у кафе і рэстаранах, тэатрах і нават у таксі...

Цэлы шэраг мерапрыемстваў прадагледжаны і для аховы навакольнага асяроддзя, для таго, каб сама прырода памагала чалавеку берагчы здароўе. Гэта датычыць работы грамадскага транспарту, далейшага будаўніцтва санітарна-ахоўных зон. Так, плошча зялёных насаджэнняў у Мінску будзе павялічана яшчэ на 2870 гектараў.

— Праграма «Здароўе» прадагледжвае вырашэнне вельмі вялікай комплексу праблем. На чые плечы лягчы асноўныя клопаты па ўкараненню наменчаных мерапрыемстваў?

— Перш за ўсё, вядома, на спорткамітэты і спартыўныя таварыствы, на спецыялістаў. Дарэчы, у вучэбныя праграмы медыцынскага інстытута і інстытута фізкультуры будуць унесены змяненні, якія дадуць магчымасць рыхтаваць кадры для кіраўніцтва фізкультурна-аздараўленчай работай. Ужо працуючыя трэнеры пройдуць прафесіянальную перападрыхтоўку.

Нягледзячы на тое, што ў нас шматлікія кадры прафесіянальных трэнераў і спартыўных работнікаў, нам не абысціся без дапамогі самай шырокай грамадскасці: выхавецелі дзіцячых садоў, настаўнікі, урачы і медсёстры на курсах атрымляюць веды, неабходныя для фізкультурна-аздараўленчай работы з насельніцтвам...

Увогуле, раскажаць пра ўсё, што намечана зрабіць, доволі складана. Але тое, з якім энтузіязмам жыхары нашага горада адобрылі дэвіз праграмы — «Ператворым Мінск у горад здароўя, фізкультуры і спорту», тое, як актыўна ўключыліся яны ў стварэнне груп здароўя і фізкультурна-аздараўленчых клубаў, усяляе ўпэўненасць, што к 1990 году, як і мяркуюцца, ужо не кожны трэці, а амаль усе мінчане апрануць спартыўную форму.

НА ЗЯМЛІ БАЦЬКОЎ

БОЛЬ У СЭРЦЫ ЗАСТАНЕЦЦА НАЗАЎСЁДЫ

Апошні раз у Магілёў я прыязджаў тры гады назад, каб сустрэцца з нашай суайчынніцай з Італіі Леанардай Малеевай. І вось зноў горад на Дняпры, і новая сустрэча цяпер ужо з даўняй знаёмай. Леанарда Мартынаўна ніколі не змянілася, усё такая ж бадзёрая, вясёлая, заўсёды гатова пажартаваць. Яна вядзе мяне па гораду, як гаспадыня, паказвае славутасці, расказвае, што было некалі на месцы новых будынкаў.

— Кожны раз не перастаю здзіўляцца, што літаральна за некалькі гадоў горад можа так змяніцца, — прызнаецца Леанарда Мартынаўна. — Асабліва моцна кідаецца гэта ў вочы ў апошні час. Колькі ж тут усяго будзеца! І калі толькі паспяваюць?

Я і сам заўважыў, што горад змяніўся, пахараўся. З'явілася многа новых дамоў, цэлыя вуліцы, з любоўю рэстаўруюцца і старажытныя будынкі. А не так даўно адкрытаму помніку барацьбітам за Савецкую ўладу, які велічна ўзняўся над магутным Дняпром і завяршыў архітэктурны ансамбль цэнтру, можа пааздросціць любіць іншы горад.

— Ці сумуеце па Магілёву ў Італіі? — Вядома, сумую, — адказвае Леанарда Малеева. — Так сумую, што кожны раз лічу дні да наступнай пазездкі. Калі поезд перасякае граніцу, у душы з'яўляецца такое радаснае пачуццё, што і апісаць немагчыма. Яно не пакідае мяне да самага ад'езду. А калі прыходзіць час расставання з Радзімай, сэрца пачынае балець. Супакойвае толькі ўпэўненасць у тым, што абавязкова зноў прыеду. Вельмі цяжка на чужыне без Радзімы, без блізкіх людзей.

— Няўжо ў вас няма там знаёмых, сяброў?

— Як жа, ёсць, — усміхаецца Леанарда Мартынаўна, мусіць, успомніўшы нешта прыемнае, і з гонарам дадае: — Нават ёсць часцінка Радзімы. Бачачы, што я не разумею яе, тлумачыць:

— Два гады назад мы арганізавалі ў Мілане сваё зямляцтва суайчыннікаў, выхадцаў з Савецкага Саюза. Я ганаруся тым, што была адным з яго арганізатараў. Раней мы жылі кожны сам па сабе. Атрымлівалі газеты «Голос Родины», «Голас Радзімы», «Вісті з Украіны», часопіс «Отчизна». Там многа пішацца пра прагрэсіўныя арганізацыі суайчыннікаў у розных краінах, пра іх работу. Я ўсё думала, чаму ж мы не можам стварыць сваю арганізацыю. Хіба мы горшыя за іншых?! Сказала пра гэта сваёй сяброўцы. Аказваецца, што і яна думала пра гэта. Сталі шукаць іншых землякоў. Знайшлі яшчэ чацвярых. З гэтага ўсё і пачалося. Цяпер у нас ужо дваццаць пяць актывістаў, а на сходы прыходзіць значна больш людзей. Мы наладжваем сустрэчы з гасцямі з Савецкага Саюза, прагляды кінафільмаў, адзначаем святы. У нас ёсць невялікая бібліятэка. Нават пачалі выпускаць свой часопіс «Нива». Уся гэта работа вельмі памагае нам пазбавіцца пачуцця адарванасці ад Радзімы. Ды і ў цэлым жыццё стала веселейшым.

Праз некалькі дзён мы зноў убачыліся з Леанардай Малеевай, цяпер ужо ў Мінску, куды яна прыехала, каб наведаць Беларускае таварыства «Радзіма». Пасля сустрэчы ў Таварыстве мы паехалі на экскурсію па гораду. Леанарда Мартынаўна з вялікай цікавасцю знаёмілася са сталіцай рэспублікі, задавала многа пытанняў. Я расказаў ёй, што зусім нядаўна ў Мінску з'явілася яшчэ адно грандыёзнае збудаванне, якім мінчане па праву ганарыцца, — першая чарга метрапалітэна, і прапанаваў праехаць некалькі станцый. Раптам гэта заўсёды вясёлая жанчына змянілася ў твары і рашуча заявіла: «Не, не. Я не магу. Давайце лепш паедзем у Хатынь».

Па дарозе мы доўгі час маўчалі, потым Леанарда Мартынаўна супакойлася і загаварыла:

— Гэта ўсё пралятая вайна, — пачала яна, — вось ужо амаль сорак гадоў праішло, а я не магу забыць. У сорак чацвёртым годзе амерыканцы бамбілі наш лагер. Усе схаваліся хто куды. Я заскочыла ў нейкую яму. Бомбы рваліся побач, узрыўной хваляй мяне ўціскала ў зямлю, вельмі многа пыску сыпалася зверху. Мне

было страшна, што вось так, жывую, мяне і пахавае гэтая яма. Страх жыць і да сёння, баюся закрытых памяшканняў, баюся апускацца пад зямлю. Таму і не магу праехаць на вашым метро.

Жанчына зноў змоўкла, аддаўшыся ўспамінам. Я ёй не перашкаджаў. І сам прыгадваў гісторыю Леанарды Малеевай, якую яна расказала мне яшчэ тры гады назад. Прыкладна тое ж маглі б расказаць тысячы нашых землякоў, якія цяпер вымушаны жыць на чужыне. І ўсяму віной вайна.

Было і ў Леанарды шчаслівае дзяцінства. Жыла з бацькамі і сястрой у родным Магілёве. Вучылася ў школе, марыла пра будучыню, хацела стаць дзіцячым урачом. Але пачалася вайна, Магілёў акупіравалі фашысты — расстрэлы патрыётаў, аблавы. У адну з такіх аблаў трапіла і Леанарда, яе, чатырнаццацігадовую дзіўчынку, з тысячамі іншых вывезлі на работы ў Германію. Доўгія гады ў фашысцкіх арбайтлагерах, пастаянныя здзекі, страх смерці. Там пазнаёмілася з італьянскім хлопцам, за якога пасля вайны выйшла замуж і паехала з ім у Італію. Многае давялося перажыць і на чужыне. Доўгі час не было работы. Не давалі спакою думкі пра родных. Дзе яны, ці жывыя? Толькі праз шаснаццаць гадоў атрымала вестку аб тым, што маці і сястра паранейшаму жывуць у Магілёве. І вось першая сустрэча. Гэта быў адзін з самых шчаслівых дзён у яе жыцці. З таго часу пры першай магчымасці спяшаецца ў Магілёў.

— Родных вось знайшла, а Радзіму згубіла назаўсёды. — з сумам сказала мне тады Леанарда Мартынаўна. — Цяпер у Італіі сям'я, дачка, унук. Хіба іх кінеш?

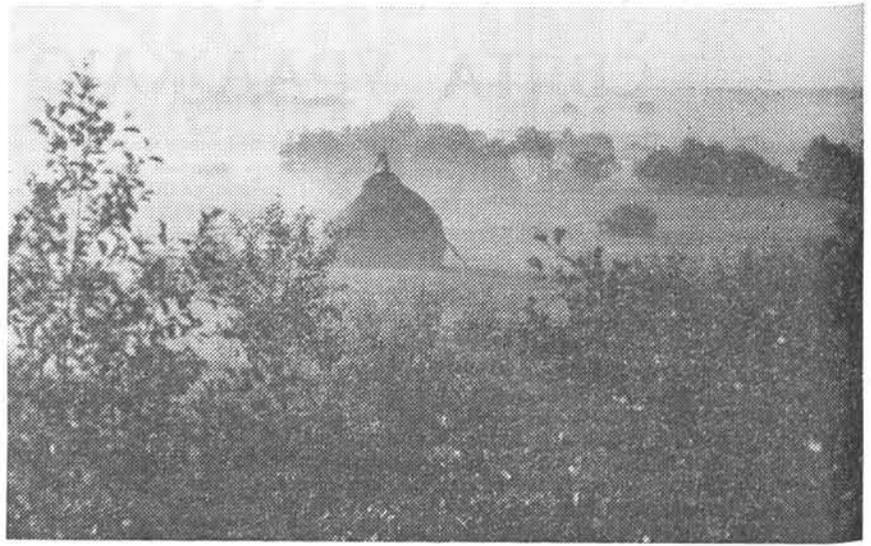
Мы зноў пачалі размову, калі машына спынілася на стаянцы ў Хатыні. Многа разоў марыла пабываць тут, — сказала Леанарда Малеева. — Нават мае сяброўкі з зямляцтва не раз гаварылі мне: «Ты ж ездзіш у Беларусь, чаму не пабываеш у Хатыні!» Але Беларусь не такая ўжо маленькая, раней ніяк не атрымлівалася.

Мы няспешна хадзілі па мемарыялу. Жанчына ўважліва разглядала помнікі, прыслухоўвалася да званоў, чытала надпісы, глядзела на вялікія групы людзей, якіх заўсёды многа ў гэтым свяшчэнным для беларусаў, для ўсіх савецкіх людзей месцы. І ўвесь час у яе вачах не высыхалі слёзы.

— Нам многае давялося перажыць у вайну, — сказала Леанарда Мартынаўна. — Але ўсё гэта не параўнаеш з тым, што вынеслі людзі на акупіраванай тэрыторыі. Толькі падумаць: спальваць жывымі малалетніх дзяцей! І няма ніводнай сям'і, якая не страціла б каго-небудзь у вайну. У нас загінуў бацька, у іншых браты, сёстры, дочки, сыны. Боль гэтых страт застаўна ў сэрцы назаўсёды. Мы ніколі не павінны забываць пра жахі вайны. Хутка савецкі народ, усе прагрэсіўныя людзі ў свеце будуць адзначаць 40-годдзе Вялікай Перамогі над фашызмам. Страшна падумаць, што было б з народамі Еўропы, калі б гэта карычневая чума не была знішчана. Пра гэта я буду пісаць у святочным нумары нашай «Нивы». Пра гэта буду расказаць знаёмым італьянцам.

Успомніць урокі мінулай вайны асабліва важна цяпер, калі свету пагражае яшчэ больш жудасная небяспека. У нас у Італіі большасць людзей вельмі занепакоеныя военнымі планами ЗША. Нашу невялікую Італію ператвараюць у ядзерны палігон, а мы ўсе пасля ўстанаўлення новых амерыканскіх ядзерных ракет фактычна ператварыліся ў заложнікаў. З такім становішчам мірыцца нельга. Народ Італіі актыўна выступае супраць ядзернай пагрозы. Мы ведаем, што такая барацьба набірае ўсё большы размах і ў многіх іншых краінах. Мне вельмі хочацца верыць, што нашы сумесныя намаганні астудзяць тыя гарачыя галовы, якія імкнуцца штурхнуць планету да ядзернай катастрофы. І больш за ўсё на свеце мне хочацца, каб нашы дзеці заўсёды былі шчаслівыя, каб ім ніколі не давялося перажыць тых жахаў, што выпалі на долю майго пакалення.

Рыгор ФАМЕНКА.

Восеньскія туманы.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

КТО ОНИ? КОМУ СЛУЖАТ?

ПИРАТЫ XX ВЕКА

Не так даўно прэсу многіх стран абольшо саабошчэнне о том, что группа вооруженных людей, высадившаяся на побережье Филиппин, разграбила деревню, заставив ее жителей внести выкуп. Это всего лишь один из случаев пиратства, широко распространившегося ныне во многих морях земного шара. Его масштабы и дерзость уже привели к тому, что этот вопрос стоит на повестке дня ООН.

Кто же они, эти современные пираты? Дадим слово экспертам ООН. Последние отмечают «значительное количество краж, насильственных ограблений, нападений и даже убийств, которые совершаются различными бандами численностью от 3—4 до 30 человек, действующими на различных судах, включая каноэ, моторизованные шлюпки и скоростные катера». Такие нападения, продолжают эксперты, «могут происходить как в пределах отдельных портовых зон или территориальных вод, где суда ждут на рейде разрешения войти в порт или пересечь пролив, так и в открытом море». Приводятся и причины таких нападений: перегруженность портов, заставляющая суда ждать разгрузки на рейде, слабый полицейский контроль над береговой зоной, выход в море большого количества маломерных судов и т. д.

Однако, как представляется, в данном случае причины являются не только и даже не столько техническими, а лежат глубже, тем более что зоны, где процветает пиратство, известны. Это прежде всего Южно-Китайское море, Аравийское море, Персидский залив и Карибский бассейн.

Современное пиратство является лишь одной из разновидностей организованной преступности. Такая преступность как раз и наблюдается к югу от США, где орудует американская мафия. В Юго-Восточной Азии также существуют многочисленные преступные синдикаты, в том числе созданные китайской и вьетнамской эмиграцией. Нет секрета и в том, кто становится на такой путь.

Да и национальная буржуазия в развивающихся странах, которая не в силах конкурировать с крупными иностранными монополиями, часто устремляется в узкие, второстепенные сферы бизнеса, в том числе в торговлю и мелкий транспорт. Отсюда и выход на океанские пути маломерного, низкоскоростного флота, становящегося легкой добычей пиратов. Этот флот живет еще и потому, что перевозка грузов современными судами, находящимися под контролем судоходных монополий, обходится слишком дорого из-за их чрезвычайно высоких ставок фрахта. Таким образом, жертва для пиратства налицо.

Кто же поставляет кадры современных пиратов? В Карибском бассейне это остатки сторонников свергнутого тиранического режима, вроде режима Сомосы, кубинские эмигранты и т. д. В Юго-Восточной Азии — остатки южновьетнамской армии, полпотоцев и т. д. Эти люди

не испытывают угрызений совести, их не нужно учить ремеслу разбоя. Ныне многие из них стали заниматься морским грабежом. Наконец, в тех же районах моря скопилось много бесхозного оружия, удобного для разбоя.

Такова связь военных авантюризма с отсутствием безопасности на морских путях. Кстати, многие свергнутые диктаторы и бонзы прямо живут на деньги от пиратства, тесно связано оно и с торговлей наркотиками.

Вместе с тем подобная связь является не только причинно-следственной, но и прямой. Как это внешне ни парадоксально, пираты даже нужны крупным западным корпорациям и империализму в целом. В самом деле, разгул грабежа маломерного флота «загоняет» грузы на крупные линейные корабли, т. е. в сферу влияния все тех же судоходных ТНК с их высокими тарифами. Факты и слухи о пиратстве «оправдывают» дальнейшее повышение этих тарифов и ставок морского страхования.

Более респектабельные торговые и судоходные компании Запада подчас и прямо прибегают к услугам морских «джентльменов удачи». Как указывают те же эксперты ООН, ограбление, затопление и угон судов используется нередко для того, чтобы скрыть подделку транспортных документов, сознательное уклонение судов от курса, получить страховку за несуществующие грузы и устаревшие суда и т. д. Помстине если бы в современном мире не было пиратов, то их нужно было бы выдумать!

Идеальны эти банды для всякого рода морских провокаций. Такие провокации имели место против рыболовных судов Кубы, когда она создавала свой рыболовный флот. Участились инциденты с танкерами греческого миллионера Онассиса, когда он начал конкурировать с нефтеналивным флотом крупнейших ТНК США и Англии. Приложили руку пиратствующие головорезы из банд Сомосы при минировании портов Никарагуа. Нередко такое пиратство поднимается на уровень уже не только спецслужб, но и правительства. Вспомним угон Израилем нескольких бронекатеров из Франции, судов с грузом урана в Средиземном море. В свою очередь, ЮАР использовала услуги сомнительных лиц и компаний, переадресовывая в свои порты танкеры с нефтью в обход эмбарго, наложенного на нее ООН.

Неудивительно, что при возможности своего полного искоренения пиратство так живуче. Многие страны отказываются выдавать друг другу грабителей. Отбиваются все попытки упорядочить судоходство под «удобными флагами». Короче, империализм явно не хочет расставаться с этим своим пороком. Пираты XX века ему и нужны и выгодны.

Иван ИВАНОВ,
доктор экономических наук.

(АПН).

Vasil Bykov:

You can't shut your eyes to evil

For more than 30 years Vasil Bykov, a well-known Byelorussian prosewriter, has been writing about war. The four-volume collection of his stories could be entitled "The Human Tragedy" because it describes the misery and suffering of people who have gone through the war, and of the spiritual ups and downs of those destined to experience that disaster at first hand.

Why does he stick to a subject now forty peaceful years old? That question opened this interview with Vasil Bykov.

"If I could, I would write about every life the war claimed," the author replied after a short pause.

"I write about war because I hate it and everything connected with it. Twenty million dead is a horrifying figure. But war is also immoral because it can bring spiritual break-down. While there are still plenty of weapons on earth and plenty of people capable of putting them to use, I have no right whatsoever to keep silent about what I have seen and experienced."

We are talking in the author's study where strict orderliness reflects the character of its owner, a reserved man, modest even at the height of his tremendous popularity. There are several wartime photographs on the walls. On the desk are stacks of letters and postcards: his readers and friends wrote to Bykov with best wishes for his 60th birthday this summer. A lot of letters were sent by former frontline soldiers, for whom his books are meetings with their wartime youth.

Q.: Tell me, Vasily Vladimirovich, how did war enter your life?

A.: I was barely 17 at the time. I was just like any other kid. With my own dreams of the future and daring plans. All my hopes were dashed at a stroke.

After general school I entered the department of sculpture at the arts school in Vitebsk. But instead I became a cadet at an infantry school. Then came the front. I was put in command of a submachine gunners platoon, a platoon of antitank 45-mm guns... Nothing extraordinary about that, I suppose, except that I survived. Only three out of every hundred youngsters of my age did survive the front.

Q.: But the name of Lieutenant Bykov is inscribed on an obelisk over the mass grave of Soviet soldiers near Kirovograd.

A.: I was wounded a second time in 1944. They could not carry me all the way to the hospital so they put me in a field hospital inside a peasant hut. I still don't know what made me crawl out into the yard. A few moments later a German tank rammed through the hut. One of its tracks pressed part of my greatcoat into the soil. In the heat of the battle I was presumed dead.

Q.: You have never described any similar episode in your stories though they are believed to be autobiographical.

A.: I do not want to disappoint my readers but one should not fully equate a writer's biography with his writings. Indeed, most of my stories have been written on the basis of my own frontline experience. But there are also fantasy and writer's imagination and they, I believe, should never go beyond the limits of the real and possible. Most of my characters have been modelled on real people, those who fought and died beside me. For example, the gun crew leader Zheltykh from the Third Flare was modelled on the gun crew leader of my platoon, Lykychenko. The other character, Krivenok, comes from the rifle platoon. And others were also actual people whom I met many times during the war. They were ordinary people who never thought of a heroic exploit but who accomplished it for the sake of a peaceful future.

Q.: Does that mean that you thought of becoming a writer while at the front?

A.: I didn't keep any records during or after the war. How could one write at the front line even if one wanted to? Besides, I do not think records are very useful if the writer's heart does not live in the times he writes about. Please don't think it is weakness or the consequence of some kind of shell shock, but to this very day I still live through the hell of those days, I die together with each of my comrades, I turn into stone as I see along my way the gutted villages, the ditches full of the bodies of civilians killed by the nazis... I have witnessed the crime against humanity that war is.

I took up the pen only when I felt I realized what I had gone through with my mind as well as my heart. Perhaps I did it for polemic reasons too. At the time I was reading some things about the war which struck me as pieces of "pretty" or flamboyant scribbling. I think that if one is to expose war, one should write the truth however cruel it may be.

Q.: What do you see as the truth about war?

A.: It is complex and simple at the same time. It consists of all that defines in every detail the spirit of a nation, with its suffering, sacrifices and grief, as well as heroism. This truth is simple—war is alien to human nature; nothing can justify its existence.

Q.: Critics have often criticized you for being cruel to your characters. Most of your stories end in tragedy...

A.: The war is cruel, not the writer. It is important to understand something else, too: evil cannot be overcome with just a small amount of bloodshed.

Q.: One thing more. Many of your stories include a traitor or a coward. Is not that perhaps an exaggeration?

A.: As I have already said, war can mentally cripple as well as physically. All that is loathsome and base comes to the surface on the wave of it. But against the background of these

Vasil BYKOV at home.

episodes the beauty of the soul of a person who defends the ideals of goodness shines ever so brightly. Think, for example, of partisan Sotnikov from the story Sotnikov. At the gallows he kicked the support from under him to prevent Rybak, who betrayed him, from doing so. Sotnikov wanted Rybak, who had not yet stained his hands with blood, to have a chance to reform.

The backbone of fascism that engendered the war was broken not only by technology, by the Soviet Army's might, but by the high morale of our people, their ideological conviction. This is an old truth but those contemplating another aggression should be reminded of it. The strategists across the ocean never, nor will ever, have a weapon like that.

Q.: Now, a somewhat unusual question. Your characters, even in their last moments, dream about the future. How would they see the future if they were with us now?

A.: That is not a question but a psychological problem. Man is unable to pass through time without changing along with it. But I shall try to visualize such a thing. What did we dream about at that time? About the usual things, of course, which the war denied us: peace, home, the peacetime jobs we missed so much. All that can be called happiness. I think both Lieutenant Ivanovsky from the story To Last Till Dawn and Ivan Tereshko from The Alpine Ballad, and others too, would envy (if the world could have a positive sense) the life of those for whom they gave their lives.

But how grieved they would be to learn that there is again a real and tangible threat to peace in the 1980s! They would identify almost word for word the statements of the proponents of the "first strike" with Hitler's slogans on "protecting peace and democracy with the aid of weapons", on carving up the zones of "vital interests", on the "exceptional mission" of a "chosen" nation... "Did we die and did millions of people suffer tragedy for nothing?" they would ask. "Why is history repeating itself?"

Q.: What would be your answer to that question?

A.: It is a very complex problem. Without going into the socio-economic causes of wars (this is a case for philosophers and other scholars to argue out) I, as a writer, would isolate a purely psychological aspect.

Wars exist while people, in their naivety, believe that someone else will die in the fight but not themselves. Some believe

fulfill their last duty defending god-forsaken crossroads (The Gabble of Cranes). This thought increased the power of my characters ten times and helped them win even in the most hopeless of situations. Our common future and whether or not there will be life on earth depends on everyone in the world realizing the necessity of his or her personal participation in the fight for peace.

I would like to say that art and literature have a special role to play here.

Their task is to open people's eyes to life, to make them think and act. In this sense our war literature is actually antiwar in essence. The people who nurtured war ideology were the nazis. The Soviet people were forced to take up arms to defend their land. Their aim, their supreme task was peace, constant peace in Europe and in the world. There you have another answer to why we write about war.

Q.: What you write about is worthy of the scope of a novel. But you write only stories. Why?

A.: The story is the most capacious and definite form of prose. Not being a battle painter, I probe into the souls of men at war. A novel would be too much for such problems. It requires a greater scope of time, events and characters. For me, as you might have noticed, one or two characters is sometimes enough.

Q.: Sometimes people ask why you don't write about present-day reality.

A.: The idea being that question is incorrect. While there is the threat of war, there is no theme more important than the struggle against it. As regards present-day reality, I have not really turned to it yet. I believe that an artist should be devoted to his main topic.

Q.: But still, if you did turn to present-day reality, what would you write about?

A.: I have recently answered a similar question. I often think about formulating something like this: to preach truth is as easy as it is difficult to follow it in real life. What happens if truth is adhered to despite everything? And also if it is not adhered to? But so far the idea is only in my mind.

Q.: And what are you writing now?

A.: It is a rule with me, the story comes first and I discuss it later. I can only say it is going to be a narrative about certain points during the last war and the present peacetime—problems that are, I believe, inseparable.

Recorded by Vyacheslav KHODOSOVSKY

Byelorussian writers: Ales ADAMOVICH, Nil GILEVICH and Vasil BYKOV.

ВЫ ХАЦЕЛ СУСТРЭЦЦА

ЁСЦЬ ШТО ЗЫРАЦЬ,
ЁСЦЬ ШТО ШУКАЦЬ

Сёння ў нашай традыцыйнай рубрыцы вы сустракаецеся з вядомым літаратуразнаўцам, прафесарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Сцяпанам АЛЕКСАНДРОВІЧАМ. Імя гэтага вучонага вельмі аўтарытэтнае і паважанае сярод людзей, якія цікавяцца і любяць родную літаратуру. Сцяпан Хусейнавіч запойніў не адну, раней невядомую старонку ў яе гісторыі, ужо шмат год вядзе актыўную, скрупулёзную пошукавую работу. І як вынік — з-пад яго пера з'яўляюцца цікавыя і змястоўныя навуковыя манаграфіі, дакументальна-мастацкія творы. Ён — адзін з аўтараў грунтоўнага акадэмічнага выдання «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры» (даваенны перыяд). Разам з навуковай прафесар Александровіч займаецца і педагогічнай дзейнасцю.

— Сцяпан Хусейнавіч, напачатку, калі ласка, некалькі слоў пра свае родныя мясціны і пра тое, як пачынаўся ваш жыццёвы шлях.

— Радзіма мая — Капыль. Сям'я — мясцовыя татары, якія даўно аселі на Беларусі і займаліся пераважна гарбарным рамствам. Бацька быў добра знаёмы з Цішкам Гартным. Сам я не раз бачыў аўтара «Сокаў цаліны». Ён улетку прыязджаў наведваць сваю маці. Нашай недалёкай суседкай была сястра Алеся Гурло. Я некалькі год пасвіў яе карову і не раз сустракаў самога пээта. У мястэчку жыў селянін Рыгор Чарнушэвіч — колішні супрацоўнік капыльскіх рукавічных часопісаў, ён цікава расказаў пра сваіх землякоў-літаратараў. З Капыля быў родна даследчык літаратуры Леў Клейнбарт, аўтар кнігі «Малая Беларусь», тут нарадзіўся класік яўрэйскай літаратуры Мендэле Мойхер-Сфорым. Мабыць, усё гэта з маленства і выхоўвала цікавасць да літаратуры.

Пасля заканчэння сярэдняй школы паступіў у 1939 годзе на філалагічны факультэт Беларускага ўніверсітэта, але ў хуткім часе пайшоў у армію. Спачатку быў танкавы батальён, потым рота сувязі лыжна-

га батальёна, потым горнастралковы полк у Баку. Там застала Вялікая Айчынная вайна. У жніўні 41-га — марскі дэсант у Пехлеві ў Іране, потым у Крым. І сёння ў памяці цяжкія баі на Керчанскім перашыйку, адступленне ў маі 1942. Тады быў паранены, у палавым шпіталі ўзяты ў палон. Далей лагер военнапалонных у Крывым Рогу, дарэчы, пра гэта расказаў у кнізе «Далёкія зарніцы».

— Пасля вайны вы больш дзесяці гадоў працавалі настаўнікам беларускай мовы і літаратуры, але пазней абралі прафесію даследчыка літаратуры. Што мела ўплыў на такі выбар?

— Так, я працаваў выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры ў сярэдніх школах Нававаельні і Навагрудка і вучыўся завочна. У 1953 пераехаў на працу ў Мінск і хутка паступіў у аспірантуру пры Інстытуце літаратуры АН БССР. На той момант я ўжо выступаў у друку з крытычнымі артыкуламі, і жаданне сур'ёзна заняцца навукай пра літаратуру, лічу, было не выпадковым.

У працэсе работы над кандыдацкай дысертацыяй зразумеў, што ў архіўных фондах розных гарадоў захоўваецца шмат матэрыялаў па гісторыі беларускай літаратуры. Пер-

шай важнай знаходкай былі новыя звесткі пра Францішка Багушэвіча. Натрапіў я на іх, праўда, не ў архіве, а ў бібліятэцы, калі праглядаў польскі часопіс «Кгаж», выдадзены ў Пецярбургу ў 1900 годзе. У ім у некраналогі пра Багушэвіча паведамлялася пра Свіраны — месца нараджэння беларускага пээта, адзначалася, што ён у «Кгаж» друкаваўся пад псеўданімам Demos.

— Якой бачыцца вам спецыфіка гэтай пошукавай, архіўнай работы беларускіх даследчыкаў сёння?

— Сама пошукава-архіўная праца ў Беларусі налічвае ўсяго гадоў трыццаць. Па-сапраўдному яна пачала весціся, калі рыхтаваліся першыя выданні Збораў твораў Купалы і Коласа, стваралася акадэмічная «Гісторыя беларускай літаратуры». Тады і ўзнікла патрэба ў фактах. І даследчыкі пачалі займацца архівамі. Бывае, што літаратуразнаўцаў такі пошук не прываблівае, бо патрабуе шмат часу. Я лічу, што новага скачка ў літаратуразнаўстве нельга зрабіць без далейшых адкрыццяў невядомых фактаў. Дарэчы, для гэта-

га нам даюцца і спецыяльныя камандзіроўкі за мяжу па лініі Саюза пісьменнікаў.

— Дыяпазон вашых творчых інтарэсаў даволі значны: ад устанавлення імя Скарыны (Франціск ці Георгій) да стварэння творчых партрэтаў сваіх калег — маю на ўвазе артыкул «Плён навуковага пошуку», прысвечаны даследаванням Геннадзя Кісялёва. Аднак да чаго найбольш горнеца ваша душа?

— Цяжка сказаць. На кожным этапе нешта адно становіцца больш актуальным.

— У час падрыхтоўкі да выдання творчай спадчыны Францішка Багушэвіча, Альберта Паўловіча, Цёткі, Каруся Каганца якія агульныя праблемы паўставалі перад вамі?

— Недахоп фактаў. Скажам, пра Альберта Паўловіча: чаму яго лёс закінуты ў Курск, ці пісаў ён нешта там? Шмат невядомага пра Каруся Каганца: не ўдалося знайсці многія матэрыялы пісьменніка, асабліва праязныя творы. Ёсць звесткі, што яны друкаваліся ў 1918—1919 гадах. Інакш кажучы, даследчыкам і пасля нас будзе досыць працы. Ёсць што збіраць, ёсць што шукаць.

— Завершана, урэшце, стварэнне літаратурнай біяграфіі Якуба Коласа, этапы жыцця якога вы раскрылі ў аповесцях «Ад роднай зямлі», «На шырокі прастор». У хуткім часе выйдзе апошняя — «Крыжавыя дарогі». Як вы ацэньваеце ўласныя поспехі на гэтай дзялянцы?

— Кніга пра Коласа была задумана для дзяцей, для школы, і ў гэтым напрамку я імкнуўся давесці яе да канца. Многія факты з жыцця Коласа, па розных прычынах, не выкарыстаны. Таму я лічу, што навуковыя біяграфіі Янкі Купалы і Якуба Коласа — справа бліжэйшай будучыні. Гэта актуальна, бо жывуць сучаснікі песняроў. Цяпер яшчэ многае можна ўдакладніць, высветліць. Скажам, гадоў дваццаць назад у мяне ўзнік намер расшыфраваць усе імёны, географічныя назвы, бытавыя дэталі «Новай зямлі».

— Сцяпан Хусейнавіч, вы не толькі гісторык літаратуры,

даследчык, які працуе ў цішы архіўных сховішчаў, але, як доктар філалагічных навук, прафесар, чытае курс лекцый у Белдзяржуніверсітэце. Ці не перашкаджае гэта «чытай навучы»?

— Я не сказаў бы, што мая асноўная праца — пошукі. Хоць часам, вядома, пошукі даюць больш, чым крытычныя даследаванні. Калі ты стаіш у вучэбным раскладзе, то не заўсёды маеш магчымасць паехаць у архівы краіны. Таму з часам цікавасць да таго ці іншага пытання астывае, губляе вострыню. Бывае, што беззваротна. Прывяду такі факт. Калі я яшчэ працаваў у рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», прышло пісьмо з Масквы. Пісала нейкая даўняя сяброўка Цёткі: маўляў, прыездзе да мяне, раскажу вам пра пээта. Справа была неяк зімою, адразу паехаць я не змог, а к вясне, калі паслаў ліст, ніхто не адказаў. Улетку прыехаў у Маскву. Высветлілася, што тая жанчына памерла. З сваякоў у яе нікога не засталося, і дзе дзеліся матэрыялы — адрасатка пісала, што мае багата здымкаў Цёткі, — невядома.

З другога боку, студэнцкая аўдыторыя неяк запальвае, у працэсе чытання лекцый з'яўляюцца новыя думкі. Жывое слова для студэнтаў таксама многае значыць. Я гэта разумею, бачу і імкнуса даць нешта карыснае моладзі.

— Што б вы марылі адкрыць, знайсці, якія белыя плямы на карце гісторыі роднай літаратуры турбуюць, непакояць вас найбольш?

— Глыбока перакананы, што, шукаючы, можна — раней ці пазней — знайсці усё. Ці амаль усё. І аўтара «Тараса на Парнасе», і гісторыю выдання нелегальных «Песень» 1905 года, і акалічнасці выдання народніцкага «Гомана», і зрабіць нейкае нават сенсацыйнае адкрыццё. Толькі праводзіць пошукі сістэматычна, старанна і з веданнем справы. Такім чынам і будучаму пакаленню беларускіх даследчыкаў будзе куды скіраваць сваю ўвагу.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ.

УСЛАЎЛЯЕЦЦА ПОДЗВІГ САЛДАТА

На кінастудыі «Беларусьфільм» падыходзяць да канца здымкі шырокаэкраннага каляровага мастацкага фільма «Апошні крок» па сцэнарыю заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Міхаіла Бязозкі. У аснове — дакументальны расказ пра подзвіг савецкага салдата, увяччанага ў скульптурнай кампазіцыі Трэптаўпарку горада Берліна. Правобразам галоўнага героя фільма Сцяпана Асташонка з'яўляецца Трыфан Лук'яновіч. У лёсе рабочага Сцяпана Асташонка, як у люстры, адбілася біяграфія цэлага пакалення моладзі, юнацтва якой абпалена другой сусветнай вайной. Фашысты знішчылі дом Сцяпана, забілі яго жонку і дзяцей. А ён, абараняючы Радзіму, у адзін з апошніх дзён вайны праявіў найвышэйшы гу-

манізм: ахвяруючы ўласным жыццём, выратаваў нямецкую дзяўчынку.

Пастаноўку фільма ажыццяўляе рэжысёр Дамір Вяціч-Беражніх, вядомы савецкім гледачам па кінастужках «Нармандыя — Нёман», «Па тонкім лёдзе», «Корпус генерала Шубнікава», «Вароты ў неба».

У ролі Сцяпана Асташонка здымаецца Віталь Катавіцкі, студэнт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

НА ЗДЫМКАХ: мастак-грымёр Л. ХАХЛОЎ грыміруе артыста С. ПРЫСЕЛКАВА перад здымкамі ў Трэптаўпарку; кадр з фільма.

Д. САНТНІК.
Фота аўтара.

ЧАРГОВЫ
СЕЗОН
КУПАЛАЎЦАЎ

Пасля летняга перапынку зноў радуець глядача сваім майстэрствам артысты Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Неўміручай «Паўлінкай» пачаў праслаўлены калектыў свой чарговы, п'яцьдзятый сезон. А перад гэтым былі гастролі, якія прайшлі з поспехам у Львове і Адэсе, выязныя спектаклі па вёсках Мінскай вобласці.

Як звычайна, перад першым спектаклем быў збор трупы. Момант урачысты і адказны, калі не толькі ёсць мажлівасць падзяліцца гастрольнымі ўражаннямі, але і пагаварыць аб тым, якім будзе новы сезон.

Прыемна, што аматары тэатральнага мастацтва змогуць неўзабаве глядзець спектаклі і на малой сцэне тэатра. Завяршаецца рэканструкцыя былога кінатэатра «Навіны дня», які аддадзены купалаўцам. Першая прэм'ера — у лістападзе: рэжысёр М. Пінігін заканчвае пастаноўку п'есы Г. Ібсена «Жанчына з мора».

Адбудзецца ў лістападзе прэм'ера і ў старым будынку: А. Андросік ставіць спектакль па п'есе А. Астроўскага «Даходнае месца».

Будуць пастаўлены таксама спектаклі па п'есах А.

Гельмана «Зінуля», югаслаўскага драматурга Д. Кавачэвіча «Зборны пункт».

65-ты сезон адметны і тым, што купалаўцам прадастаўлены высокі гонар — спектаклем «Радавія» на п'есе А. Дударова адкрыць Усеаюзны агляд, прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

УПЕРШЫНЮ
Ў РЭСПУБЛІЦЫ

Выдавецтва «Вышэйшая школа» выпусціла другі, заключны том «Слоўніка мовы Скарыны». Выхад яго — значная з'ява ў культурным жыцці рэспублікі. У практыцы беларускіх мовазнаўцаў гэта першая спроба складання слоўнікаў мовы выдатных пісьменнікаў або дзеячаў культуры. Пачатак у гэтай важнай справе пакладзены ў Расіі выпускам чатырохтомнага «Слоўніка мовы Пушкіна».

«Слоўнік мовы Скарыны» складзены заслужаным дзеячам навукі БССР, доктарам філалагічных навук, прафесарам У. Анічанкам, уключае словы з практычных перакладных выданняў Скарыны (1517—1519 гады), з яго ўласных прадмоў і пасляслоўяў, а таксама з перакладных «Псалтыра» (1517) і «Апостала» (1525) — усяго ў «Слоўніку» змешчана каля дзесяці з палавінай тысяч слоў і форм.

ТВОРЫ МАЛАДЫХ ЧЭШСКИХ І СЛАВАЦКІХ
МАСТАКОЎ У МІНСКУ

ЗІРНУЦЬ У ЛЮСТЭРКА СУСЕДА

Мастацкіх выставак у Мінску штомесяц адкрываецца некалькі. І аматары мастацтва, як правіла, выбіраюць, што трэба спешна паглядзець, а што адкласці на потым. Экспазіцыя ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, на ўрачыстым адкрыцці якой прысутнічала група аўтараў — госці з братняй Чэхаславакіі, межа для мінчан прыцягальнасьць магнiту. «Чаму?» — мігволі падумалася мне. Сусветна вядомых шэдэўраў тут не было. Паказвалі свае работы жывапісцы, графікі, скульптары таго пакалення, што нарадзілася і вырасла пасля другой сусветнай вайны. У іх жыцці было амаль тое ж, што і ў нашай моладзі. Яны бачылі над Еўропай толькі мірнае неба, раслі ў краіне, дзе шло актыўнае будаўніцтва сацыялізму, вывучалі гісторыю сусветнага мастацтва, далучаліся да народных традыцый. І ў сваіх творах адлюстроўвалі ўсё гэта, не капіруючы з фатаграфічнай дакладнасцю наваколле, рэчы, нават людзей, а выяўляючы сутнасць кожнай з'явы, глыбінны сэнс, прычынны сувязі. Адпаведна шукалі выяўленчыя сродкі. Не сюжэт стаяў у цэнтры ўвагі аўтараў. Часам не магчыма словамі дакладна пераказаць тое, што бачыш на палатне. Бо эмацыянальна ўздзеянне нават сам колер. Яшчэ не разгледзіш, што намалювана, а ўжо прасякнешся настроем — трагічным ці радасным.

Работы сямідзесяці аўтараў экспанаваліся ў Мінску. Яны закралі самыя розныя бакі жыцця — працоўныя будні гараджан і вясцоўцаў, праблемы навакольнага асяроддзя, роздум пра вайну і мір, азарт спартыўнай барацьбы, бесклапотны свет дзяцінства, чалавечую прагу кантактаў і ўзаемаразумення...

Уражвала багацце стылістычных прыёмаў, выразнасць творчых манер, высокая культура выканання, прафесіяналізм аўтараў, якія ледзь не ўчора былі яшчэ студэнтамі.

Выстаўка маладых чэшскіх і славацкіх мастакоў у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР была цікавым звыном у непарыўным ланцугу творчых сувязей паміж Чэхаславакіяй і Савецкім Саюзам. У галіне выяўленчага мастацтва кантакты найбольш актыўныя паміж маладымі творцамі. Так, сёлета ў лясце ў Маскве, у Цэнтральным доме мастака, адбылася вы-

стаўка «Наш сучаснік». Яна падвела вынікі конкурсу партрэта, у якім удзельнічалі маладыя аўтары нашай краіны і Чэхаславакіі. Спачатку былі арганізаваны паказы работ «дома» — у Празе, Браціславе, Маскве. (Зазначым, што ў конкурсе актыўна ўдзельнічалі маладыя беларускія жывапісцы, графікі, скульптары).

Калі госці з Чэхаславакіі прыехалі на вернісаж у Мінск, іх, вядома, спачатку правезлі па традыцыйных турыстычных маршрутах: паказалі славутасці сталіцы і яе ваколіц. А потым пайшлі сустрачы і гаворкі чыста прафесійныя. У майстэрнях калег, у Палацы мастацтва, у музеях... Змест, форма, творчая індывідуальнасць... Як гэта лёгка і прыгожа можа быць пададзена ў размовах, і як складана ў сапраўднасці сплывіць іх у адзіны твор! Такім, што быў бы цікавы і патрэбны людзям, грамадству.

Наведвальнікаў на выстаўцы не меншала і праз тыдзень, і праз тры. Тут можна было сустраць і сталага мастака, які набыў вядомасць творами зусім іншага плана, чым тыя, што экспануюцца гасцямі, і студэнтаў, рабочых, школьнікаў. Назіраючы за імі, мне здаецца, я знайшла правільны адказ на пытанне аб прычынах папулярнасці выстаўкі.

Творы маладых чэшскіх і славацкіх мастакоў былі прасякнуты сацыяльным аптымізмам. Так, аўтары расказвалі пра сваё жыццё, уласны духоўны свет. Але гэтыя шчырыя споведзі былі сугучныя савецкім людзям, глядачы ўспрымалі словы любові, нават калі яны гучалі на інашай мове. Метад сацыялістычнага рэалізму, якім кіруюцца ў штодзённай практыцы мастакі братняй краіны, паказаў сваю выключную жыццёвасць, найбагацейшыя магчымыя творчага выяўлення асобы. Спецыялісты хадзілі на выстаўку, каб убачыць заўтрашні дзень — накірункі тэматычных і фармальных пошукаў маладых аўтараў. А шырокая публіка ў творах мастацтва бачыла рэальнае жыццё як у люстэрку — выразнае і набліжанае. І спрабавала ў люстэрку суседа разгледзець уласныя вартасці і загані. Кожны заўважаў нешта сваё. Але прага ўдасканалення была агульнай.

В. СЕРГІЕЎСКАЯ.

Вялікай папулярнасцю ў глядачоў карыстаюцца выступленні народнага ансамбля «Вясёлка» Палаца культуры Пінскага вытворчага прадзільна-трыкатажнага аб'яднання. У яго рэпертуары шырока прадстаўлены танцы народнага СССР, беларускага харэаграфія. Цяпер ка-

лектыў, якім кіруе Валерый Чарнышоў, рытуе праграму да XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў.

НА ЗДЫМКУ: выступае народны ансамбль танца «Вясёлка».

Фота У. ШУБЫ.

НА МОВАХ СВЕТУ

БАЛГАРЫЯ

«Я перакананы, што Уладзімір Караткевіч у хуткім часе будзе адным з самых любімых балгарскімі чытачамі пісьменнікаў. Яго вылучае натуральны талент апавядальніка, уменне неназойліва і з захапленнем пранікнуць у псіхалогію сваіх герояў, як правіла, цікавых і неадназначных асоб, якімі кіруюць значныя ідэі і моцныя парыванні», — піша ў прадмове да кнігі прозы Уладзіміра Караткевіча «Паром на бурнай рацэ» балгарскі крытык і перакладчык Сімяон Уладзіміраў. Кнігу выпусціла сафійскае выдавецтва «Народна культура». У яе ўключаны апавяданні «Дрэва вечнасці», «Кніганаша», «Краіна Цыганія», «Вока тайфуна», «Калядная рапсодыя», «Залаты бог», «Дрэва вечнасці» і іншыя. Над перакладамі працавалі Сімяон Уладзіміраў, Іван Дойчынаў, Марыя Дзімітрава і Пенка Кынева.

Аўтар прадмовы зазначае: «Уладзімір Караткевіч не проста любіць гісторыю, яго творчая мэта — уваскрэсіць мінулае свайго народа, і ажыццяўленню гэтай мэты ён аддае ўвесь свой талент і нястрымную фантазію. У апавяданні «Барвяны шчыт» ён развівае ідэю аб тым, што чалавек не можа жыць толькі ў рамках вызначанага яму прыродай часу, які абмежаваны датамі яго нараджэння і смерці. Чалавек жыве і тым, што засталося яму ад дзядоў і чым прасякнута ўся яго свядомасць, і тым, што прыйдзе пасля яго і што здзейсніць яго мары».

В'ЕТНАМ

Ханойскае выдавецтва «Новыя творы» выпусціла кнігу Васіля Быкава, у якую ўвайшлі апавесці «Альпійская балада» і «Трэцяя ракета». На в'етнамскую мову пераклаў іх Ван Фу. Тыраж кнігі — 10 000 экзэмпляраў.

Ва ўступным артыкуле ад выдавецтва гаворыцца, што яно выпусціла творы выдатнага беларускага пісьменніка з мэтай пазнаёміць в'етнамскага чытача з гераізмам савецкіх воінаў, які праяўляўся не толькі ў моманты перамог, але і ў цяжкія гадзіны паражэнняў, памалі гадзіны ўзяцці, як кожны савецкі чалавек у змаганні з фашызмам быў гатовы прынесці сябе ў ахвяру на алтар выратавання Радзімы, дзеля яе свабоды і незалежнасці.

ПОЛЬША

Амаль кожны новы раман народнага пісьменніка Белару-

сі Івана Шамякіна становіцца здабыткам польскага чытача. У 1953 годзе ў перакладзе Яніны Дзяржоўскай убачыў свет першы раман празаіка «Глыбокая плынь» (другое выданне выйшла ў 1954 годзе). У 1968 — выйшаў на польскай мове (пераклад Леона Сусіда) раман «Сэрца на далоні», у 1977 — «Снежныя зімы» (пераклад Анджэя Шыманскага). Польская крытыка адзначала ўменне пісьменніка пабудоваць востры сюжэт, стварыць вобраз сучасніка, паказаць вайну з пазіцыі сённяшняга дня.

Зацікавіў польскіх выдаўцоў і раман «Атланты і карыятыды», у якім на шырокім жыццёвым фоне паказаны праблемы маральна-этычныя, праблемы сучаснага горадабудаўніцтва і архітэктуры. Нядаўна яго выпусціла варшаўскае выдавецтва «Ксёжнка і ведза». На польскую мову твор пераклала Марта Тывонек.

ЗНОЙДЗЕНА Ў АРХІВЕ

ГЕРМАНАВІЦКАЯ «ЗАРАНКА»

Жыццё і дзейнасць вядомага беларускага мастака Язэпа Драздовіча былі цесна звязаны з мястэчкам Германавічы на Віцебшчыне і яго ваколіцамі.

У той час, калі Язэп Драздовіч вучыўся ў Віленскай рысавальнай школе (1907—1910 гады), яго сям'я жыла ў Стэфанпальскай воласці, арандавала там зямлю. У час канікулаў ён хадзіў па роднай Дзісеншчыне, многа разоў бываў у Германавічах, Лужках, Чарневічах, Празароках і іншых месцах. Язэп Драздовіч збіраў народныя песні, прыказкі, вывучаў у сваім краі гарадзішчы, замкі, курганы-валатоўкі, рабіў іх апісанне (рукапісны зборнік «Дзісенская дагістарычная даўніна»).

Вядома, што ў 1917—1919 гадах Язэп Драздовіч кіраваў вялікім кааператывам «Беларусь», які арганізаваў у Германавічах. Адначасова ён веў культурна-асветніцкую дзейнасць, ства-

ветных таварыстваў, устаноўчы сход вырашыў даць свайму таварыству назву. Язэп Драздовіч прапанаваў назваць яго «Заранка». Выпрацоўку тэксту статута таксама ўзяў на сябе Драздовіч. Сход вырашыў заснаваць бібліятэку з ахвяраваных выданняў і падтрымліваць яе на сродкі таварыства.

«Заранка» налічвала спачатку 110 членаў. У архіве захоўваецца спіс гэтых людзей за подпісам старшыні праўлення.

Заслухаўшы выпрацаваны і прачытаны Язэпам Драздовічам на адным з пасяджэнняў статут і «Поле дзейнасці культурна-асветнага таварыства «Заранка», сход прыняў іх аднагалосна. Была таксама зацвер-

джана грамадская пячаць з адлюстраваннем пяціканцовай зоркі, ад якой разыходзіліся промні.

Пасля дакладаў настаўнікаў Піскуновіча і Протаса, а таксама Драздовіча і Роўды аб пазашкольным выхаванні сход паставіў заснаваць пры 1-й і 2-й германавіцкіх школах вярчэрнія курсы для дарослых, «без розніцы полу і нацыянальнасці».

Усе члены таварыства павінны былі заклікаць грамадзян ахвяраваць для бібліятэкі «Заранкі» кнігі і часопісы. Язэп Драздовіч падарыў 10 кніг. Цікава, што ў Германавічах у гэты час дзейнічала культурна-асветнае таварыства, заснаванае яшчэ ў студзені 1918 года.

Яно па колькасці членаў было ў два разы меншым, чым «Заранка».

У гэты час культурна-асветная работа ў іншых воласцях Дзісенскага павета была на больш нізкім узроўні. З паводнення аддзела народнай асветы Шаркоўшчынскай воласці ад 5 студзеня 1919 года ведаем, што ў воласці не было яшчэ культурна-асветных арганізацый, бібліятэк, чытальняў, школ для непісьменных, народных дамоў. Толькі два разы аматары ставілі спектаклі ў Шаркоўшчыне. Такія ж звесткі ў Дзісенскі павятовы аддзел народнай асветы давалі і іншыя воласці. У тым, што ў Германавічах і ваколіцах культурнае жыццё бурліла, набірала сілу, безумоўна, заслуга Язэпа Драздовіча і таварыства «Заранка», якім ён кіраваў.

К. КОЖАН,
настаўнік Германавіцкай сярэдняй школы.

Крынічка

СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Анатолий КЛЫШКА

У ЛЯСАХ БЕЛАВЕЖЫ

(УРЫВАК)

ШТО ТАКОЕ ПУШЧА?

Сказаць лес — мала. Вы, пэўна, ведаеце, што такое бярэзіна: там, дзе растуць бярозкі; хвойнік — дзе разгойдаюць сваё голле гонкія хвой; ельнік — дзе імкнуць угару свае шапкі яліны. А ёсць яшчэ ў нашай Беларусі дубровы, асінікі і шмат-шмат іншых лясоў.

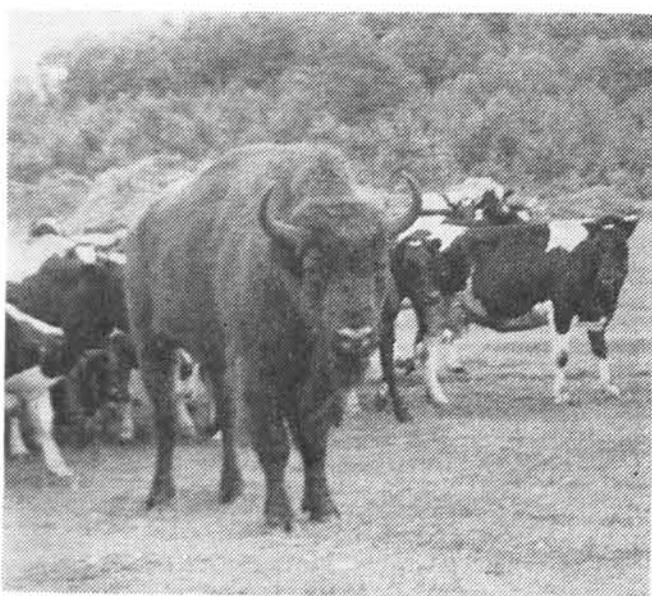
Але пушча — гэта лес над лясамі, бяскрайняя, бямежная. Сюды сабраліся, сышліся і перамяшаліся тут, у гэтым вялікім лесе, і бурштынавыя хвойнікі, і празрыстыя, беластвольныя бярэзіны, і змрочна-хмурныя ельнікі, і шапаткі асінікі, і задумненыя дубровы... Сышліся з рознаю сваёю зверыною, птаствам.

Белавежская пушча... Адзін з самых вялікіх лясоў на свеце.

Пройдземся па ёй! Але спачатку паглядзім на гэтую вежу, збудаваную даўным-даўно нашымі прадзедамі, якім прыходзілася тут змагацца, а часам і ратавацца за гэтымі мурамі ад чужынцаў.

Некалі пушча падыходзіла пад самую вежу. Цяпер лясны адступілі...

Белая вежа... Кажуць, па ёй і назва гэтай пушчы — Белавежская.

Гаспадар Белавежскай пушчы — зубр.

Самы славетны звер нашай пушчы — зубр. Вялізны. На выгляд можа здацца нязграбаю і марудаю. А між тым умее хутка бегчы і раптоўна спыняцца.

Дзе пройдзе ягоныя рогі між дрэў, пройдзе і сам зубр.

Гэты лясны велікан умее добра прабірацца між багны. Зубровыя сляды не раз выводзілі ў вайну лясных мсціўцаў з балота.

Зубр — цёмная жывёла. Ён ніколі не нападае першы. Але калі яго разлаваць, то цяжка стрымаць. Бо зубр — самая дужая, самая магутная ў нас жывёліна. Тоўстае бервяно ён лёгка падкідае рагамі.

Нездарма зубр — на радзятары мінскіх аўтамабіляў. Гэта знак дужасці і сілы беларускіх машын.

Няшчадна, да крыві тне зверыну ў летні дзень розная пушчанская заездзь. І для зуброў няма лепшага месца, чым пясчаныя «купальні». Жывот ад аваднёў схаваны ў пыску, а на спіне бегае пліска, вышукваючы мошкі ў зубровай поўсці.

Што ні кажы, — добрая раскоска — птушыная дзюба!

Ідзеш па пушчы і — не адарваць вачэй ад лясной красы: дуб, ясьень, граб, хвоя, клён, бяроза, асіна, елка, чорная вольха.

Пушча ўсё новая і новая...

Віктар ШЫМУК

КІМ БЫЦЬ?

Быццам вулей,
Цэлы дзень
Садзік наш
Звініць, гудзе.
Тупацяць ды скачуць
Ножкі
Па сцяжынках,
Па дарожках,
Ля якіх
Растуць бярозкі,
Заплятаюць вербы
Коскі.

А сягоння
Нам уранні
Задалі
Адно пытанне:
— Кім з вас кожны
Хоча стаць!
І адказы

Так гучаць:
— Касманаўтам!
— Машыністам!
— Інжынерам!
— Футбалістам!
— Токарам!
— Будаўніком!
— Трактарыстам!
— Мараком!..

Паварыха цётка Даша,
Усмехаючыся, кажа:

— Каб збыліся
Мары вашы,
Трэба есці
Болей кашы!

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ЖЫЎ БАРАН СКУПЫ

Лады, лады, ладачкі!..
Еў баран аладачкі.
Паглядзела свінка
І глытала слінку.
Вельмі быў баран скупы,
Прытварыўся ён сляпым.
Дзве вароны прыляцелі,
Ля скупога побач селі.
Адварнуў ён пыску,
А яны — за міску.
Ножкай бэкала грабе,
Бо ўжо міска на вярбе.
Дзве вароны-хваткі
Дзёўбаюць аладкі.
Накармілі варанят,
Што сядзелі з імі ў рад.
Падзяліліся з сарокай,
Што скакала недалёка.
Не забыліся пра свінку,
Што глытала воддаль
слінку.

Лады, лады, ладачкі!..
З'елі ўсе аладачкі.
А баран пайшоў у хлеў,
Скупянда, як мыла з'еў.

Леанід ШЫРЫН

СІНІЦА

Я ў сініцы
Запытала:
— Як ты лецеяка
Гуляла!
— А я летам
Не гуляла.
Дзеціям песенькі
Збірала.
Назбірала
Поўны кошкы.
Прапяю,
Сыпні мне крошак.

Па сакрэту ўсяму свету.

Фота Ю. ЗАХАРАВА.

ДВА КАМЕНИ

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ КАЗКА У АПРАЦОЎЦЫ
Алесь ЯКІМОВІЧА

Ляжаў пры дарозе вялікі камень. Хто ні ідзе, спыніцца каля яго, пасядзіць, адпачне, а то і падсілкуецца трохі. Люды з усяе акругі ведалі той камень і шанавалі яго.

Пабудаваў у тых мясцінах адзін чалавек новы млын. Але не было ў яго камянеў для жорнаў. Паехаў ён у горад, купіў там верхні жарнавік камені і вязе яго на валах дахаты. Убачыў жарнавік свайго таварыша пры дарозе і загаларыўся.

— Вось бачыш, які я пані! Мяне на валах возяць, а ты нікому не патрэбен. Валажся тут, як ламачына. Прэч з дарогі, бо расцісну, як порхаўку!

Тут на валоў напалі авадні ды сляпні. Закруцілі валы хвастамі ды як снокнулі ўбок... Закапіўся воз за камень, што ляжаў пры дарозе, вась зламалася, і ганарысты жарнавік паляцеў далоў. Ды так рэзнуўся аб прыдарожны камень, што аж усярэдзіне ў яго нешта трэснула.

Ляжыць жарнавік і траха са злосці не лопаецца, што давалося апынуцца побач з такім брыдкім каменем.

Тым часам млынар пачаў прыглядацца да прыдарожнага каменя. «Ці не зрабіць мне з яго споднік для жорнаў?» — думае.

Паклікаў ён майстра. Агледзеў майстар камень ды выкаваў з яго споднік для млынавых жорнаў.

Прывёз млынар абодва камені і зрабіў з іх жорны: камень, што валаўся пры дарозе, палажыў над спод, а куплены — наверх.

Меле сподні камень муку ды толькі радуецца, што цяпер ён яшчэ лепш служыць людзям. А верхні камень аж скрыгоча ад злосці, фанабэрыцца перад таварышам:

— Куды табе да мяне! Я калі захачу, дык задушшу цябе! Не ты, а я мяло муку!

Пры гэтым ён так закруціўся, так зашумеў, што аж распаўся на кавалкі.

Пабедаваў млынар ды выкінуў тыя кавалкі ў грязь як непатрэбныя.

Купіў млынар новы жарнавік, доўга малоў ім, але і той зламаўся.

А сподні камень трапіўся такі моцны ды ўдалы, што і да гэтага часу меле.

ЗАГАДКІ

Што за коннік: сядзіць вярхом, а ногі за вушамі.

Акуляры

У двох маці па пяць сыноў, ва ўсіх адно імя.

Пяць дзяцей

Не куст, а з лісточкамі; не кашуля, а пашыта; не чалавек, а расказвае.

Кніжка

Сядзіць на лыжцы, звесіўшы ножкі.

Ляшчэцкі

Два браты цераз гару жывуць, а адзін аднаго не бачаць.

Вочы

СКОРАГАВОРКІ

Боб ды боб — два бабы,
а яшчэ боб — тры бабы.

Добраму ўсюды добра.
Добра ўсюды добраму.

Ехаў грэка цераз рэку. Ба-
чыць грэка: у рэчцы рак. Су-
нуў грэка руку ў рэку, рак за
руку грэку — цап!

З'еў маладзец трыццаць тры
пірагі з пірагом ды ўсе з тва-
рагом.

Затпрукаў пан
Тпрутпрукевіч.

Лавіў рыбак судака, судзіў
судак рыбака: лоўка, рыбак,
ловіш, судаку сорам робіш.

Лянок не любіць лянат.
Лянат не любіць лянок.

Паддзямідзіў Кузьма Дзямі-
да,
падкузьміў Дзямід Кузьму.

Пекар Пётр
пёк пірог.

Як дурніцы не чарніцы, так
чарніцы не дурніцы.

Пётр Пятровіч па прозвішчу
Пятроў злавіў птушку-пялюш-
ку,
панёс па рынку, прасіў пал-
цінку, далі пятак, дык аддаў
і так.

Твая маці і мая маці п'яклі
булкі ў адной хаце.

Смешкі кошцы, слёзкі мыш-
цы.

Усім па сем, гаспадару восем,
а гаспадыні дзевяць, што доб-
ра дзеліць.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1680